

Владимир Стојанчевић,
реговни члан САНУ

ИСТОРИЈСКО ЗНАЧЕЊЕ ЧЛАНА 5. УСТАВА ОД 1838. ГОДИНЕ

У Уставу Књажества Србије од Шевала 1254, односно 10. до 12. децембра 1838. године, у члану 5. налази се одредба којом је Порта признавала право „Књазу народа Србског Милошу Обреновићу“ да може, с обзиром на своје потребе, да успостави једну врсту службених односа са другим државама. По овој одредби, налагало се кнезу: „Ти ћеш теби устројити једну особену Канцеларију, која ће бити под управленијем твог мјестобљуститеља, Представника, кому ћеш ти наложити, издавати паспорте и управљати сношенијама, суштествујућима између Срба и власти инострани“. Овде се први пут у српско-турским односима у време мира говорило о *Представнику кнежевске власти* — коме се одређивао један посебан круг пуномоћја, првенствено за одржавање веза с иностраним властима. Несумњиво, ове иностране власти биле су и други чиниоци суверене политичке власти и међународних односа, и то изван, и осим, непосредних односа Срба са Портом. Било је то можда нехотице, или несмотрено, да је Порта највишим актом султанове канцеларије признала *de iure* једно ново право аутономној Србији, ма како оно било иначе недовољно јасно по садржини, и скучено по формулацији. Тиме је, како се чини, Порта проширила надлежности из аутономних права Кнежевине Србији, односно иницирала легализовање једног њеног посебног званичног управног тела, са надлежностима ресорног министра за иностране послове.

Важно је истаћи да члан 5. није настао из потребе да се регулишу унутрашњи односи српске аутономне управе, већ, зацело, да се одреде и регулишу њени односи са спољашњим светом изван домена непосредне власти Портине. Сматрамо да је он настао да, чак, прецизније регулише права српске аутономије у њеном *историјском развитку*, после значајних година 1830, 1833. и 1835, у односу и на њен спољни, међународни фактор, што се, пак, није могло ни наслутити по одредбама Хатишерифа од 1830. године! Димитрије Матић је имао право када је писао да се Устав од 1838. године, озваничен султановим Хатишерифом, „сматра као допуна трактата, закључен између високе Порте и Руског двора“. Ова *допуна Трактата*, међутим, значила је, у суштини, даљу разраду и проширење аутономних права Књажества Србије. Устројство Књажевске Канцеларије од 29. маја 1839. године довршило је изградњу „*централној управенија*“. *Инострани ошсек*, Попечитељство иностраних дела, преузео је на себе све послове „које Србија има са страним државама“. Овим пословима управљао је, под непосредним директивама кнежевим, управо Књажевски представник, кога је постављао владајући кнез Србије као свога представника по основу члана 5. Устава од 1838. године.